

АКАДЕМИЈА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА – СИРМИЈУМ

МАСТЕР РАД

**УЛОГА ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ПРОШИРИВАЊУ
ДЕЧЈЕ ИГРЕ**

Ментор:

др Марта Дедај, проф.

Студент:

Снежана Пекић

Сремска Митровица,

2026.

АКАДЕМИЈА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА – СИРМИЈУМ

МАСТЕР РАД

**УЛОГА ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ПРОШИРИВАЊУ
ДЕЧЈЕ ИГРЕ**

РЕАЛНИ ПРОГРАМ ЗАСНОВАН НА ИГРИ

Ментор:

др Марта Дедај, проф.

Студент:

Снежана Пекић

Бр. Индекса: 1/2024 М

Сремска Митровица,

2026.

Сажетак

Ово истраживање усмерено је на испитивање улоге друштвене заједнице у проширивању и обогаћивању дечје игре у предшколској установи, са циљем сагледавања ставова и искустава васпитача. Истраживање је квалитативног карактера и реализовано је путем полуструктурисаног интервјуа са васпитачима. Резултати показују да васпитачи препознају игру као основни контекст учења и развоја деце предшколског узраста. Игра се сматра природним начином истраживања света, социјалног учења и развоја когнитивних, емоционалних и социјалних компетенција. Васпитачи истичу да се игра може проширивати кроз педагошке стратегије попут увођења нових материјала, креирања провокативних ситуација и богаћења искустава деце. Посебно се наглашава значај укључивања ресурса локалне заједнице у пројектно учење, јер аутентична животна искуства доприносе интегрисаном учењу кроз игру. Иако се препознаје значај сарадње са локалном заједницом, резултати указују на постојање организационих, административних и комуникационих препрека које ограничавају њену реализацију. На основу добијених резултата указује се на потребу развијања системског модела сарадње између предшколске установе, породице и локалне заједнице.

Кључне речи: игра, обогаћивање, друштвена заједница.

Садржај:

УВОД.....	5
ТЕОРИЈСКИ ДЕО	6
1. ИГРА КАО ОСНОВА РАЗВОЈА И СОЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ ДЕТЕТА.....	6
1. 1. Игра као прилика за развој.....	8
1. 2. Игра и социо-емоционални развој детета.....	10
1. 3. Игра као средство целовитог развоја детета	13
2. УЛОГА ВАСПИТАЧА У ДЕЧИЈОЈ ИГРИ	16
2. 1. Улога васпитача у подршци и проширивању игре	18
3. ПРОЈЕКТНИ ПРИСТУП И ПОВЕЗИВАЊЕ ИГРЕ СА ДРУШТВЕНОМ ЗАЈЕДНИЦОМ	20
3. 1. Улога друштвене заједнице у проширивању и обогаћивању дечје игре.....	22
4. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	25
4. 1. Циљ и карактер истраживања.....	25
4. 2. Сврха истраживања.....	25
4. 3. Предмет истраживања	25
4. 4. Задаци истраживања	26
4. 5. Узорак истраживања.....	26
4. 6. Методе и технике прикупљања података	26
4. 7. План истраживања	26
4. 8. Реализација истраживања.....	27
4. 9. Обрада и интерпретација података	27
5. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ	28
6. ПРЕДЛОГ ПРОМЕНА У ПРАКСИ.....	39
ЗАКЉУЧАК.....	49
ЛИТЕРАТУРА.....	51
ПРИЛОГ	54

УВОД

Савремени концепт предшколског васпитања и образовања полази од детета као активног, компетентног и радозналост бића које учи кроз сопствено искуство, истраживање и игру. Игра представља природни контекст у коме дете упознаје свет који га окружује, гради значења, развија социјалне односе и интегрише нова сазнања. Она није само спонтаност активност, већ темељни механизам учења и развоја у раном детињству. У таквом педагошком оквиру, окружење у коме дете одраста има значајну улогу.

Поред непосредног васпитно-образовног контекста у вртићу, друштвена, односно локална заједница представља важан ресурс за проширивање и продубљивање дечјег искуства. Институције, организације, различити професионалци и простори у локалној средини могу постати аутентични извори учења, подстицаји за нова истраживања и материјал за даље „проигравање“ доживљеног искуства у вртићу.

Међутим, иако се у теорији наглашава значај партнерства вртића и заједнице, пракса показује да та сарадња није увек системски развијена и континуирана. Организационе, административне и комуникационе баријере, као и бојазан родитеља за безбедност деце, могу утицати на обим и квалитет укључивања ресурса локалне средине у васпитно-образовни рад.

Полазећи од наведеног, у овом примењеном истраживачком раду пажња је усмерена на испитивање ставова и искустава васпитача о улози друштвене заједнице у проширивању и обогаћивању дечје игре у предшколској установи. Посебан акценат стављен је на сагледавање постојећег нивоа сарадње, идентификовање потенцијалних ресурса локалне средине, уочавање препрека у успостављању партнерства, као и формулисање конкретних предлога за унапређивање праксе. С обзиром на то да су васпитачи носиоци васпитно-образовног процеса и непосредни креатори подстицајног окружења за учење кроз игру, њихови ставови и искуства представљају значајан извор података за разумевање реалног стања у пракси и могућности њеног даљег развоја.

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. ИГРА КАО ОСНОВА РАЗВОЈА И СОЦИЈАЛИЗАЦИЈЕ ДЕТЕТА

Игра представља нераскидиви део раног детињства и једно од основних права сваког детета (Jantan, 2013; према Maraš, 2022). Она има суштинску улогу у развоју свих потенцијала детета, јер подстиче когнитивни, социјални, емоционални и морални развој (Ginsburg, 2007; према Maraš, 2022). У предшколском контексту игра омогућава деци да кроз интеракцију са вршњацима и одраслима размењују искуства, истражују окружење и граде односе засноване на сарадњи, али и на конструктивном сукобу.

Кроз правила игре дете усваја норме понашања, учи да прихвата различите улоге, да сарађује и да се носи са изазовима. Игра пружа безбедан оквир у којем дете може да испробава различите облике понашања, превазилази осећај несигурности и постепено развија способност за организован живот у заједници (Kamenov, 2002). Истраживања показују да игра доприноси развоју социјалних компетенција, способности контроле емоција и превазилажењу стреса (Daubert et al., 2018; према Maraš, 2022).

Дете не наслеђује готове обрасце понашања, већ их усваја кроз односе са другима (Марјановић, 1987). Управо у игри оно експериментира са културним обрасцима, трансформише их и прилагођава сопственом искуству, развијајући флексибилност у понашању. Игра омогућава детету да без притиска реалних последица испробава различите моделе деловања и на тај начин развија „капацитет адаптације“ у односу на окружење (Марјановић, 1987).

Посебан значај има игра улога, у којој дете преузима друштвене функције одраслих, поистовећује се са одређеним ликовима и кроз идентификацију и имитацију развија разумевање међуљудских односа (Kamenov, 1983). Иако је понашање у игри наизглед слободно, свака улога подразумева одређена правила, што доприноси развоју самоконтроле и моралног расуђивања (Matić, 1989). На тај начин игра постаје простор у којем дете постепено улази у свет друштвених односа и норми.

Према Линчу (Lynch, 2015), преузимање улога одраслих у игри подстиче нови мотив код детета – тежњу ка зрелости и преузимању стварних друштвених функција. Игра

је стога јединствен простор у којем дете активно истражује свет одраслих и развија разумевање сопственог места у заједници.

Савремена педагошка и психолошка истраживања указују да се сложени задаци предшколског васпитања могу успешно реализовати само ако игра заузме централно место у васпитно-образовном процесу. Због тога се у теорији и пракси предшколског васпитања посебна пажња посвећује подстицању спонтане и смислене игре.

Током раног детињства успостављање квалитетних односа са вршњацима представља један од најзначајнијих развојних задатака. Начин на који деца граде и одржавају вршњачке односе има дугорочан значај за њихово успешно функционисање, како у образовном систему, тако и у ширем друштвеном окружењу. Истраживања показују да ниво развијености социјалних компетенција у предшколском узрасту значајно утиче на каснији академски успех, емоционалну стабилност и способност успостављања позитивних међуљудских односа (Santos & Vaughn, 2018).

Предшколска установа представља једно од најзначајнијих места на којем деца стичу искуства у интеракцији са вршњацима. Управо кроз игру она свакодневно долазе у прилику да комуницирају, сарађују, размењују идеје, решавају неспоразуме и заједнички граде нова искуства. Када користе исте материјале или учествују у заједничким активностима, природно се повећава број социјалних контаката, што доприноси развоју сарадње, међусобног уважавања и осећаја припадности групи (Lifter, Foster-Sanda, Arzamarski, Briesch, & McClure, 2011). Такве интеракције представљају важан темељ за развој комуникацијских вештина, толеранције и спремности за заједничко решавање проблема.

Савремена истраживања у области социологије детињства указују да учешће деце у вршњачким односима има важну улогу у обликовању њиховог личног и социјалног идентитета. Кроз свакодневне интеракције деца развијају осећај припадности групи, уче да прихватају различитости и постепено изграђују сопствену слику о себи као члану заједнице (Džejms, 2004, према: Colić i Velišek Braško, 2014). Најприроднији контекст за овакво учење јесте игра, која представља доминантну активност у детињству и оквир у коме се успостављају бројни односи међу вршњацима.

Деца која се дуже време заједно играју постепено развијају препознатљиве начине комуникације, заједничке симболе, правила и значења која су разумљива управо

члановима њихове групе. На тај начин игра постаје више од активности – она постаје простор у коме се обликује специфична култура вршњачке групе и развијају различити облици социјалне компетентности (Sutton-Smith, 1989, према: Klarin, 2006). Квалитет ових интеракција у великој мери зависи од способности деце да сарађују, договарају се и уважавају једни друге, јер управо степен сарадње значајно одређује задовољство које деца доживљавају током игре.

Бројна истраживања показују да успешна вршњачка интеракција током игре представља важан показатељ каснијег психосоцијалног функционисања детета (Denham & Holt, 1993; Parker & Asher, 1987; према: Petrović, 2006). Кроз игру дете има прилику да изрази своја искуства, испољи емоције, разуме осећања других и развија емпатију. Истовремено, игра доприноси јачању самопоуздања, самопоштовања и осећаја личне компетентности, јер дете стиче искуство да је прихваћено, уважено и успешно у заједничким активностима (Colić i Velišek Braško, 2014).

Поред тога, игра представља један од најзначајнијих механизма учења и развоја у раном детињству. Она одражава културни и друштвени контекст у коме дете одраста, повезујући његова искуства са окружењем у ком живи. Кроз игру деца не само да опонашају стварност, већ је и тумаче, преобликују и стваралачки надограђују, чиме граде нова знања и разумевања света који их окружује (KidsMatter, 2012; French, 2007). Управо зато игра представља основу развоја, социјализације и активног учешћа детета у заједници.

1. 1. Игра као прилика за развој

Игра представља природан и спонтан облик активности детета кроз који оно истражује окружење, стиче нова искуства и активно учествује у сопственом развоју. За разлику од активности које су унапред организоване и усмерене од стране одраслих, игра детету пружа могућност да самостално бира садржаје, материјале, партнере и ток активности, као и да одлучује колико ће она трајати. На тај начин дете постаје активан учесник сопственог учења, а игра представља простор у коме се испољавају његова радозналост, креативност и иницијатива (Krnjaja, 2012).

Једно од основних обележја игре јесте њена слобода, али та слобода не подразумева одсуство правила. Напротив, у игри деца сама договарају правила, расподељују улоге и

одређују начин на који ће се активност одвијати. Управо у томе лежи њена посебност – док у стварном животу правила најчешће постављају одрасли, у игри их креирају сами учесници. Због тога игра истовремено представља простор слободе и простор одговорности, јер је поштовање договорених правила предуслов за наставак и успешно одвијање игре (Крнјаја, 2012). Како истиче Каменов (2002), дисциплина која се развија током игре не заснива се на спољашњој контроли, већ произилази из унутрашње мотивације детета да остане део заједничке активности и допринесе њеном успешном току.

У таквим околностима дете постепено развија способност самоконтроле, стрпљења и уважавања других. Оно учи да сачека свој ред, прихвати различита мишљења, преговара и заједнички решава проблеме који се јављају током игре. Због тога се игра може посматрати као природан контекст за развој социјалних компетенција, али и као средство за усвајање вредности које су важне за живот у заједници.

Према Рајић и Petrović Sočo (2015), управо ситуације које настају током игре подстичу дете да превазилази постојећи ниво знања и способности, јер га мотивишу да испробава нове начине размишљања и деловања. Игра тако постаје покретач развоја, стварајући услове да дете истражује, експериментише и самостално долази до нових сазнања.

Бројни аутори указују да игра има вишеструку развојну функцију. Она подстиче дете да истражује различите ситуације и прилагођава се променљивим околностима, доприноси изградњи личног и културног идентитета, развија говор, комуникацију и сарадњу са другима, као и машту, симболичко мишљење и креативно изражавање (Крнјаја, 2012). Захваљујући овим карактеристикама, игра представља један од најзначајнијих механизма целовитог развоја детета.

Поред тога, игра истовремено подстиче когнитивни, физички, социјални и емоционални развој. Она омогућава детету да на природан начин повезује нова искуства са претходним знањем, да развија логичко мишљење и способност решавања проблема, али и да стиче сигурност у сопствене способности. Кроз игру дете испитује границе својих могућности, доноси одлуке, преузима различите улоге и постепено гради осећај компетентности.

‘ Sutton-Smith (1989; према: Milošević, 2018) истиче да игра представља посебан облик комуникације путем кога деца исказују своје жеље, страхове, потребе и унутрашња доживљаја које често не могу вербално да изразе. Посебно место у том процесу имају симболичке игре и игре улога, у којима деца кроз машту реконструишу ситуације из свакодневног живота, опонашају понашање одраслих и испитују различите друштвене улоге. На тај начин она не само да развијају машту и креативност, већ и боље разумеју односе у породици, вртићу и широј друштвеној заједници (Klemenović, 2014).

Истраживања указују да је игра један од најважнијих извора развоја разумевања себе и других људи, јер детету омогућава да сагледа различите перспективе, препозна емоције и развија емпатију (Taylor & Carlson, 1997; Lillard, 1993; према: White, 2012). Због тога савремени приступи предшколском васпитању игру не посматрају само као средство забаве, већ као основни контекст учења, развоја и социјализације детета.

1. 2. Игра и социо-емоционални развој детета

Поред тога што представља средство за стицање знања и развој различитих способности, игра има изузетно важну улогу у социо-емоционалном развоју детета. Кроз различите облике игре деца стичу искуства која им омогућавају да препознају, разумеју и испољавају сопствена осећања, али и да уочавају емоције других људи. Истовремено, игра им пружа прилику да развијају вештине сарадње, емпатије, међусобног уважавања и ненасилног решавања конфликта, које представљају основу успешног функционисања у вршњачкој групи и широј друштвеној заједници.

Иако је игра пре свега дететова слободно изабрана активност, бројна истраживања показују да њен развојни потенцијал може бити додатно унапређен пажљиво осмишљеном подршком одраслих. Улога васпитача и других одраслих није да управљају игром или преузимају иницијативу од детета, већ да креирају подстицајно окружење, обезбеде разноврсне материјале, охрабрују дечју радозналост и пружају подршку онда када је она детету потребна. На тај начин деца добијају прилику да стичу нова искуства, проширују своје интересовање и постепено развијају све сложеније облике игре (KidsMatter, 2012; Sung, 2018).

Истраживања указују да учешће одраслих у игри, када је засновано на партнерском односу и праћењу дејих интересовања, позитивно утиче на укупан развој детета. Fisher (1992; према: Goldstein, 2012) наводи да игра може значајно допринети раном развоју, унапређујући говорно изражавање, способност прилагођавања различитим ситуацијама и смањујући појаву социјалних и емоционалних тешкоћа. Такви резултати потврђују да игра није само пријатна активност, већ и снажан развојни ресурс који доприноси целокупној добробити детета.

У процесу игре деца постепено развијају способност саморегулације, односно уче да препознају и контролишу своје реакције, одложе тренутне жеље, прихвате неуспех и пронађу нове начине за решавање проблема. Истовремено, стичу отпорност на неуспехе и промене, развијајући резилијентност која им омогућава да лакше превазилазе различите животне изазове. Игра тако представља безбедан простор у коме деца могу да експериментишу, греше, покушавају поново и постепено стичу поверење у сопствене способности.

Према Thompson (2008; према: KidsMatter, 2012), игра омогућава непосредну емоционалну размену између деце, јер подразумева сарадњу, заједничко решавање задатака и сталну комуникацију. Кроз такве интеракције деца уче да слушају друге, уважавају различита мишљења, преговарају, деле материјале и заједнички доносе одлуке. Ове компетенције представљају основу за развој позитивних вршњачких односа и успешно укључивање у различите друштвене групе.

Посебан значај игре огледа се у њеној могућности да повезује машту и стварност. У симболичким играма и играма улога деца имају прилику да истражују различите животне ситуације, испробавају понашања и улоге које у реалном животу још увек не могу да остваре. На тај начин развијају способност сагледавања различитих перспектива, разумеју понашање других људи и постепено граде социјалне и моралне вредности (White, 2012).

У оквиру Основа програма „Године узлета“, овакво разумевање игре има посебан значај, јер се дете посматра као компетентно биће које учи кроз односе, истраживање и активно учешће у заједници. Игра се не издваја као посебна активност, већ представља природан контекст у коме се преплићу учење, сарадња, комуникација и стваралаштво. Зато је задатак васпитача да препозна потенцијале игре и да, у партнерству са децом,

породицом и друштвеном заједницом, ствара услове који ће омогућити њено даље обогаћивање и проширивање.

У савременим педагошким приступима све више се истиче да се игра не може посматрати искључиво као индивидуална или вршњачка активност детета у оквиру вртића, већ као феномен који је дубоко повезан са ширим друштвеним контекстом. Дечја игра се обликује и проширује у интеракцији са породицом, институцијама предшколског васпитања, вршњацима, али и са културним, просторним и социјалним ресурсима заједнице у којој дете одраста. Управо зато се друштвена заједница може посматрати као значајан фактор у квалитету, садржају и развојној сложености дечје игре.

Породица представља први и најзначајнији контекст у коме дете стиче искуства која касније обликују његову игру. Кроз свакодневне породичне интеракције, заједничке активности и моделовање понашања одраслих, дете усваја начине комуникације, вредности и обрасце односа који се рефлектују у игри са вршњацима. Подршка породице у виду подстицања игре, обезбеђивања материјала, заједничког учешћа у игри и емоционалне доступности значајно доприноси развоју богатијих и разноврснијих игровних сценарија.

Поред породице, предшколска установа представља кључни простор у коме се игра систематски подстиче и проширује. Улога васпитача огледа се у креирању подстицајне средине која омогућава деци да истражују, комбинују искуства и развијају сложеније облике игре. Васпитач, као активни учесник и партнер у игри, има улогу да препозна дечја интересовања и да их даље проширује у правцу нових искустава, материјала и социјалних интеракција. На тај начин игра постаје средство повезивања дечјег искуства из породице са ширим образовним и друштвеним контекстом.

Друштвена заједница у ширем смислу – локална средина, културне институције, јавни простори и различити облици неформалног учења – такође значајно утиче на квалитет и богатство дечје игре. Посете музејима, библиотекама, парковима, радионицама у локалној заједници или сусрети са различитим професијама омогућавају деци да проширују своја искуства и у игру уносе нове садржаје, симболе и улоге. На тај начин игра превазилази оквире вртићке групе и постаје одраз реалног друштвеног живота.

Истраживања у области социокултурне теорије указују да се дечја игра развија у континуираном односу између индивидуалног искуства и културног контекста (Vygotsky,

1978). Културни алати, језик и друштвене праксе које дете усваја у заједници постају део његове симболичке игре и омогућавају јој да постане сложенија, креативнија и социјално богатија. У том смислу, друштвена заједница не представља само позадину развоја, већ активног учесника у обликовању дечје игре.

У савременом концепту предшколског васпитања, посебно у оквиру Основа програма „Године узлета“, наглашава се значај повезивања вртића са породицом и локалном заједницом. Овакво повезивање омогућава континуитет дечјег искуства и ствара услове за проширивање игре кроз реалне животне ситуације, заједничке пројекте и учешће деце у друштвеним активностима. Игра се тако развија као заједнички производ детета и његове друштвене средине, чиме добија нову димензију – постаје простор за активно учешће детета у култури и заједници у којој одраста. Поред институционалног контекста, значајну улогу у развоју и проширивању дечије игре има и шира друштвена заједница.

1. 3. Игра као средство целовитог развоја детета

Једна од најзначајнијих вредности игре огледа се у томе што она детету пружа сигурно и подстицајно окружење за испољавање, разумевање и постепено овладавање сопственим емоцијама. Кроз различите облике игре деца имају прилику да истражују своја осећања, да их изразе на друштвено прихватљив начин и да постепено развијају способност емоционалне саморегулације. Управо због тога игра има значајну улогу у очувању емоционалне добробити и менталног здравља детета.

Током игре деца се сусрећу са различитим емоционалним ситуацијама које захтевају прилагођавање, сарадњу и доношење одлука. Победа, пораз, чекање реда, дељење материјала или преузимање одговорности за одређену улогу представљају искуства која доприносе развоју стрпљења, толеранције и способности контроле сопствених реакција. Истовремено, игра омогућава детету да без страха од осуде испољи осећања као што су љутња, туга, страх или несигурност, а затим да, уз подршку вршњака и одраслих, пронађе начине да их разуме и успешно превазиђе (KidsMatter, 2012).

Посебан значај имају симболичке игре и игре претварања, јер омогућавају детету да кроз машту реконструише ситуације које су за њега важне или емоционално изазовне. Преузимајући различите улоге и стварајући замишљене ситуације, дете истражује односе

међу људима, испробава различите начине понашања и постепено развија способност да сагледа проблем из више перспектива. На тај начин игра представља мост између маште и стварности, омогућавајући детету да своја искуства боље разуме и интегрише у свакодневни живот (White, 2012).

Истраживања показују да игра има значајан утицај и на развој језичких и комуникацијских способности. Током заједничке игре деца непрестано разговарају, договарају се, постављају питања, описују ситуације и размењују идеје, што доприноси богаћењу речника, развоју говорног изражавања и разумевања језика. Истовремено, игра подстиче развој симболичког мишљења, креативности и способности решавања проблема, јер деца непрестано осмишљавају нове начине коришћења предмета, материјала и простора (Smilansky, 1968; према: Milošević, 2018).

Поред тога, кроз игру деца постепено развијају способност контроле импулсивног понашања, прихватања правила и уважавања потреба других. Уче да разликују машту од стварности, да сачекају свој ред, поштују договорена правила и преузму одговорност за сопствене поступке. Таква искуства представљају важан предуслов за успешно функционисање у вршњачкој групи, али и касније у школском и ширем друштвеном окружењу (Saltz, Dikon & Johnson, 1977; према: Milošević, 2018).

Једна од најзначајнијих социјално-емоционалних компетенција која се развија кроз игру јесте емпатија. Сарадња са вршњацима, заједничко решавање проблема и преузимање различитих улога омогућавају детету да разуме осећања и потребе других људи, да развија осећај узајамности и спремност да помогне. На тај начин игра доприноси развоју просоцијалног понашања, међусобног поверења и изградњи квалитетних односа са вршњацима (Saltz & Dikon, 1974; Saltz, Dikon & Johnson, 1977; према: White, 2012).

Сагледавајући све њене функције, може се закључити да игра представља незаменљив контекст целокупног развоја детета. Она истовремено подстиче когнитивни, говорни, моторички, социјални и емоционални развој, омогућавајући детету да активно учествује у процесу учења, истраживања и стварања. Кроз игру дете развија самосталност, креативност, критичко мишљење, способност сарадње и осећај припадности заједници, што је чини темељем успешне социјализације.

Полазећи од савремених схватања предшколског васпитања, а посебно од концепције Основа програма „Године узлета“, игра се препознаје као основни контекст у

коме дете учи, истражује и гради односе са другима. Управо зато је неопходно обезбедити подстицајно окружење које ће уважавати дечју иницијативу, неговати партнерске односе и омогућити повезивање вртића са породицом и локалном заједницом.

У том смислу, игра се не развија искључиво у оквиру породичног и институционалног окружења, већ и кроз шири социјални и културни контекст који обезбеђује друштвена заједница. Квалитет и разноврсност дечје игре у великој мери зависе од могућности које заједница пружа детету за истраживање, интеракцију и стицање нових искустава.

Учешће у активностима локалне заједнице, као што су културни догађаји, посете јавним институцијама, сусрети са различитим професијама и коришћење јавних простора, омогућава деци да проширују своја искуства и обогаћују садржај игре. На тај начин игра постаје повезана са реалним животом заједнице, а дечја искуства из свакодневног окружења постају основ за сложеније и садржајније игре.

Савремени теоријски приступи, посебно социокултурна теорија развоја, истичу да се дечји развој одвија кроз интеракцију са културним алатима и друштвеним праксама заједнице (Vygotsky, 1978). Управо кроз такве интеракције игра добија своју проширену функцију – она постаје средство повезивања детета са светом који га окружује и начин учења о друштвеним улогама, нормама и вредностима.

2. УЛОГА ВАСПИТАЧА У ДЕЧИЈОЈ ИГРИ

Улога васпитача у дечјој игри представља сложен и одговоран задатак који подразумева континуирано ангажовање, професионалну осетљивост и способност промишљања сопствене праксе. Васпитач креира и организује простор у коме се игра одвија, обезбеђује различите материјале и подстицаје, али и посматра дечју игру како би разумео њене токове и потребе деце. Иако васпитач обликује услове у којима се игра развија, дете је оно које је активно усмерава и одређује њен ток, чиме се наглашава значај његове аутономије у игри.

Стручна литература указује да васпитач мора познавати карактеристике дечје игре и њене развојне функције како би могао препознати прави тренутак за укључивање или повлачење из игре (Mendeš, Marić i Goran, 2020). Посебно је важно да васпитач буде свестан свог утицаја на дете, јер он може бити и подстицајан и ограничавајући, чак и онда када није намеран. Због тога је неопходна стална рефлексивна сопственог понашања и професионални развој.

Савремена педагошка схватања наглашавају да на квалитет дечје игре утичу бројни фактори, као што су организација простора, доступност материјала, социо-емоционална клима у групи и начин на који васпитач комуницира са децом. У зависности од приступа и ситуације, улога васпитача може бити различита – од посматрача до активног учесника у игри (Vanjak i Karavanić, 2013). У литератури се најчешће издвајају директни и недиректни приступ васпитача игри (Šagud, 2002). Директни приступ подразумева већу контролу и усмеравање игре, док недиректни наглашава подстицање дечје иницијативе и самосталности.

Кроз посматрање и комуникацију, васпитач подстиче дете на истраживање, размишљање и самостално решавање проблема. Игра је природан контекст у коме се дете развија, учи и изражава, а квалитет односа између васпитача и детета значајно доприноси социјалном и когнитивном развоју (Vanjak i Karavanić, 2013).

Васпитач има задатак да организује подстицајно окружење, планира центре активности и обезбеди разноврсне материјале који подстичу дечју креативност и

истраживање. Истовремено, он прати индивидуални развој сваког детета и бележи запажања која му помажу у даљем планирању васпитно-образовног рада.

У пракси се често јавља тенденција ослањања на рутину, што може ограничити флексибилност у раду. Због тога је важно да васпитач развија рефлексивни приступ и способност прилагођавања различитим и непредвидивим ситуацијама које настају током игре. Интеракција између васпитача и деце је динамична и захтева стално преиспитивање сопствених поступака (Šagud, 2002).

Понашање васпитача у игри може се посматрати као подстицајно или ограничавајуће. Подстицајна понашања, као што су флексибилност, креативност и подржавање дечје иницијативе, доприносе развоју игре. С друге стране, претерано усмеравање, прекидање игре или наметање готових решења могу ограничити дечју слободу и спонтаност (Šagud, 2002).

У зависности од начина учешћа у игри, васпитач може имати различите улоге. Као пасивни посматрач, он се углавном повлачи из директног учешћа и ослања се на посматрање и минималне интервенције, што може бити корисно за развој дечје самосталности, али и ризично ако доведе до недостатка подстицаја.

Као активни посматрач, васпитач је присутан у игри кроз комуникацију, постављање отворених питања и пружање подршке без прекидања тока игре. На тај начин подстиче децу на размишљање и самостално решавање проблема, уз очување њихове иницијативе.

У улози водитеља, васпитач више усмерава ток игре, одређује правила и структуру активности. Иако овај приступ може допринети организацији, претерана контрола може ограничити креативност и спонтаност деце.

Поред тога, васпитач може бити и суиграч, паралелни учесник или тумач реалности. Као суиграч, он равноправно учествује у игри и доприноси њеном развоју. Као паралелни учесник, посматра и повремено демонстрира могућности материјала без директног утицаја на ток игре. У улози тумача реалности, васпитач уноси елементе из

свакодневног живота у игру, чиме проширује дечја искуства и повезује игру са реалним светом (Wood, McMahon i Cranston, 1980, prema Šagud, 2002).

2. 1. Улога васпитача у подршци и проширивању игре

Васпитач има једну од кључних улога у креирању квалитетног и подстицајног окружења за дечју игру, при чему се његова одговорност не огледа у директивном усмеравању или наметању садржаја, већ у пажљивом подстицању, праћењу и оснаживању дечје иницијативе. Савремени педагошки приступи наглашавају да је дете активни учесник у сопственом учењу, док је васпитач онај који ствара услове у којима се игра природно развија, проширује и продубљује.

Један од важних аспеката улоге васпитача јесте креирање ситуација које подстичу игру и обогаћују дечје искуство. То подразумева организовање различитих активности унутар и ван установе, као што су боравак у природи, шетње, посете институцијама и локалној заједници, сусрети са различитим професијама, као и читање и заједничко интерпретирање књижевних садржаја. На овај начин дете стиче богатије искуствене основе које се директно рефлектују на сложеност и квалитет његове игре, јер се проширују теме, улоге и сценарији које дете може да осмисли (Maraš, 2022).

Поред организације подстицајног окружења, значајна је и способност васпитача да препозна и разуме ток игре. Његово присуство у игри није статично, већ динамично и условљено контекстом, интересовањима деце и развојним потребама. Промишљено укључивање васпитача може обогатити игру, али и погрешно или превише наметљиво укључивање може нарушити њен спонтани ток. Због тога се од васпитача очекује висок ниво осетљивости, посматрачких вештина и способност рефлексивног деловања у тренутку (Мијаиловић, 2016).

Посматрање дечје игре представља основу за њено разумевање. Кроз континуирано праћење, васпитач добија увид у интересовања, стилове учења, социјалне односе међу децом и развојне потребе сваког детета појединачно. На основу тих запажања, он планира даље активности, мења окружење, уводи нове материјале и подстиче нове облике игре. На

тај начин се игра не посматра као изолована активност, већ као динамичан процес који се континуирано развија.

Крњаја (2012) истиче значај улоге одраслог у стварању услова у којима дете има прилику да истражује, експериментише и самостално доноси одлуке. Одсуство прекомерне контроле и заштите омогућава детету да се суочи са изазовима, развија стратегије решавања проблема и гради поверење у сопствене способности. У таквом окружењу игра постаје простор учења, истраживања и развоја самосталности.

Савремени концепти васпитно-образовног рада, дефинисани у Основама програма „Године узлета“ (2018), наглашавају партнерски однос између деце и васпитача. Тај однос се заснива на уважавању, заједничком учешћу и заједничком грађењу знања кроз игру и свакодневне ситуације. Игра се поставља као централни контекст у коме се интегришу различите области учења и развоја, чиме добија статус основног педагошког средства у раном детињству.

У таквом приступу, васпитач има задатак да континуирано процењује квалитет дечје игре, препознаје њене потенцијале за проширивање и ствара услове који подстичу даљи развој. То подразумева не само пажљиво планирање простора и материјала, већ и флексибилност у односу на дечје идеје, спремност на промену плана и отвореност за непредвиђене ситуације које настају током игре. На тај начин се гради окружење у коме дете има могућност да слободно истражује, ствара и учи кроз сопствено искуство.

3. ПРОЈЕКТНИ ПРИСТУП И ПОВЕЗИВАЊЕ ИГРЕ СА ДРУШТВЕНОМ ЗАЈЕДНИЦОМ

Концепција „Године узлета“ (2018) наглашава учење као процес заједничке конструкције знања у смисленим ситуацијама. Деца уче кроз сопствену активност и интеракцију са непосредном стварношћу, уз дискретну подршку васпитача (Мијаиловић, 2016).

Према Пешић (1985), дете кроз практичне радње на предметима из окружења развија сензомоторну и практичну интелигенцију. Пијаже (Pijaže, 1990) указује да логичке операције настају из деловања са конкретним објектима, а Пешикан и Антић (Pešikan i Antić, 2012) наглашавају да је учење предшколског детета природан и интегрални део свакодневног живота у подстицајној средини.

Игра је главни механизам овог учења. Она омогућава деци да кроз експериментисање, имитацију и машту усвајају културне обрасце, решавају проблеме и граде знања (Pešikan i Antić, 2012). Подстицање игре и истраживања доприноси развоју интелигенције, говора, креативности и социјалних компетенција, припремајући дете за даље школовање (Подршка породицама за подстицајну негу деце раног узраста, 2019).

Пројектни приступ омогућава интеграцију игре, планираног учења и искустава из реалног живота. Кроз пројекте деца истражују теме које за њих имају лични смисао, повезују претходна и нова искуства и уче у сарадњи са вршњацима и одраслима.

У том контексту, друштвена заједница постаје значајан ресурс. Јавни простори, институције, професије и културни садржаји представљају аутентичне подстицаје који проширују дечју игру и омогућавају њено обогаћивање новим искуствима. Омогућавање деци да истражују јавне и отворене просторе кроз игру, како се наглашава у програму „Године узлета“ (2018), представља важан корак ка повезивању вртића и друштвене заједнице.

Игра, развој и васпитање налазе се у међусобно условљеном односу (Копас-Вукашиновић, 2006). Кроз правилно осмишљене активности, уз адекватну подршку одраслих, дете се слободно и креативно изражава (Medouz i Kešdan, 2000).

Пројектни приступ у предшколском васпитању и образовању представља савремени педагошки модел који се заснива на интегрисаном учењу, активном учешћу деце и истраживању стварних животних ситуација. За разлику од традиционалних приступа, који су усмерени на издвојене садржаје и унапред дефинисане активности, пројектни приступ полази од деčјих интересовања, питања и иницијатива, које се даље развијају кроз заједничко истраживање деце и васпитача (Krnjača i Breneselović, 2022).

У том контексту, игра представља основни медијум учења и истраживања. Она омогућава детету да на природан начин конструише значења, развија социјалне односе и испитује свет око себе. Кроз симболичку, конструктивну и истраживачку игру, дете развија когнитивне, емоционалне и социјалне компетенције, али и способност разумевања друштвених односа и правила (Vygotsky 1978). У оквиру пројектног приступа, игра не остаје само спонтанa активност, већ постаје полазиште за даље истраживање и повезивање са реалним животним контекстима.

Посебан значај пројектни приступ добија у повезивању предшколске установе са друштвеном заједницом. Локална заједница се не посматра као спољашњи фактор, већ као активни учесник у васпитно-образовном процесу (Мијаиловић, 2016). Деца кроз посете различитим институцијама, сусрете са стручњацима и учешће у локалним догађајима имају прилику да своја искуства из игре повежу са реалним ситуацијама. На тај начин учење добија аутентичан контекст и постаје смислено и животно релевантно.

Сарадња са локалном заједницом доприноси развоју деčје самосталности, иницијативе и осећаја припадности. Дете се упознаје са функционисањем различитих друштвених система – образовних, здравствених, културних и привредних – чиме развија разумевање улога и односа у заједници. Према Основама програма предшколског васпитања и образовања („Године узлета“, 2018), учење се остварује у различитим просторима и ситуацијама, а не искључиво у оквиру вртића, што додатно наглашава значај отворености установе према окружењу.

У оквиру пројектног рада, игра се проширује и повезује са стварним друштвеним контекстом. На пример, кроз тематске пројекте деца могу посећивати библиотеке, домове здравља, културне институције или локална предузећа, где кроз непосредно искуство

повезују оно што су претходно истраживала у игри са стварним функционисањем заједнице. На тај начин игра постаје мост између симболичког и реалног света.

Интеграција игре и пројектног приступа омогућава деци активно учење кроз истраживање, сарадњу и решавање проблема. Васпитач у овом процесу има улогу партнера и коистраживача који подстиче дечја питања, проширује њихове идеје и омогућава повезивање различитих искустава (Krnjaja i Breneselović, 2017). Тако се гради динамичан процес учења у коме дете није пасивни прималац знања, већ активни учесник.

Посебно је значајно што се кроз овакав приступ брише граница између вртића и друштвене средине. Локална заједница постаје простор учења, а игра средство повезивања различитих искустава. Према Kamenov (2002), развој детета у великој мери зависи од квалитета социјалне средине, што додатно потврђује значај повезивања институције, породице и заједнице у јединствен васпитни систем.

На овај начин, пројектни приступ доприноси целовитом развоју детета, јер омогућава да се учење одвија кроз реалне, смислене и социјално богате ситуације. Дете кроз игру и интеракцију са заједницом развија компетенције које су неопходне за активно учешће у друштву, чиме се обезбеђује континуитет између учења и живота.

Сагледавајући наведене теоријске поставке, може се закључити да је друштвена заједница важан фактор у проширивању и обогаћивању дечје игре. Уколико се ресурси локалне средине интегришу у васпитно-образовни процес, игра добија аутентичност, продубљује се њен смисао и омогућава се детету да активно гради односе са светом који га окружује.

3. 1. Улога друштвене заједнице у проширивању и обогаћивању дечје игре

Дечји вртић не представља изоловану институцију, већ је интегрисан у друштвену заједницу са којом остварује континуирану, сложену и динамичну интеракцију. У том међусобном односу одвија се процес узајамног утицаја и трансформације, у оквиру кога се истовремено мењају и васпитно-образовна пракса у вртићу и локално окружење. Оваква повезаност има посебан значај за проширивање и обогаћивање дечје игре, јер омогућава

детету стицање искустава која превазилазе институционалне оквире и повезују га са реалним, свакодневним животним ситуацијама (Krnjaja, 2024).

Друштвена заједница, посматрана у ширем контексту, обликује услове одрастања детета, као и начине на које се разумеју детињство, игра и предшколско васпитање. Она утиче на вредности, норме и културне обрасце који одређују како се дете посматра, које се компетенције сматрају важним и на који начин се организује његово учење и развој (Године узлета, 2018). У зависности од тога у којој мери заједница препознаје значај игре и раног учења, зависи и њена спремност да активно учествује у креирању подстицајног окружења за децу.

Када се вртић посматра као отворена, флексибилна и вишефункционална средина – простор сусрета, дијалога, истраживања и заједничког стварања – игра добија улогу моста између детета и друштвене стварности. У таквом контексту игра више није ограничена на симболичке сценарије унутар вртића, већ се проширује на реалне просторе заједнице, где деца имају прилику да директно посматрају, доживе и интерпретирају друштвене појаве (Krnjaja, 2024).

Из ове перспективе, друштвена заједница представља кључни ресурс за обогаћивање децје игре кроз стратешки осмишљену и континуирану сарадњу различитих институција, организација и појединаца. Партнерства са културним, образовним, здравственим, социјалним и привредним институцијама омогућавају деци приступ новим просторима, материјалима, улогама и начинима функционисања друштва. На тај начин игра се проширује и добија истраживачку, креативну, конструктивну и социјалну димензију, постајући средство активног разумевања света и развоја компетенција за живот у заједници.

Посебно је значајно повезивање васпитно-образовног рада са животним контекстом детета. Када деца учествују у активностима локалне заједнице или када представници заједнице учествују у животу вртића, игра добија аутентичан и друштвено смислен карактер. У тим ситуацијама дете није пасивни посматрач, већ активни учесник који истражује, поставља питања, испробава улоге и гради сопствено разумевање друштвених

односа. На тај начин се истовремено развијају осећај припадности, социјална одговорност, емпатија и способност сарадње (Кrnјаја, 2024).

Улога васпитача и стручних сарадника огледа се у препознавању потенцијала које друштвена заједница нуди и њиховом промишљеном интегрисању у васпитну праксу. Њихова професионална улога подразумева планирање, повезивање и посредовање између деце и различитих друштвених ресурса. Отвореност ка сарадњи, иницијатива и рефлексивна пракса омогућавају да се игра прошири изван простора вртића и постане део ширег социјалног и културног контекста. Истовремено, вртић својим деловањем утиче на заједницу, промовишући вредности солидарности, инклузивности, демократичности, међусобног уважавања и активног грађанства.

Сарадња са локалном заједницом може се остваривати кроз различите облике: посете институцијама, учешће у локалним догађајима, гостовања стручњака у вртићу, заједничке пројекте, изложбе, приредбе, акције уређења простора и хуманитарне активности. Ови облици сарадње омогућавају деци да у игри репрезентују и симболички обрађују реалне друштвене ситуације, преузимају различите улоге и развијају комуникацијске и социјалне вештине. Истовремено, игра постаје простор интеграције учења и живота, у коме се знања не усвајају изоловано, већ кроз смислено искуство.

Важно је нагласити да процес сарадње вртића и заједнице није увек једноставан, јер може бити условљен различитим факторима као што су организационе могућности, безбедносни услови, материјални ресурси или недовољна информисаност о значају раног образовања. Ипак, уз јасно дефинисане циљеве, професионалну одговорност и континуиран дијалог између вртића, породице и заједнице, могуће је превазићи постојеће изазове и изградити одрживе облике сарадње.

Сагледана из ове перспективе, друштвена заједница се не може посматрати као спољашњи оквир деловања вртића, већ као његов активни партнер у процесу развоја детета (Године узлета, 2018). Кроз отворене, смислено организоване и етички утемељене односе, заједница проширује хоризонте дечје игре и доприноси њеном квалитету, чинећи је простором учења, стварања, заједничког истраживања и друштвеног живљења (Кrnјаја, 2024).

4. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

4. 1. Циљ и карактер истраживања

Циљ примењеног истраживачког рада је да се испитају ставови и искуства васпитача о улози друштвене заједнице у проширивању и обогаћивању дечје игре у предшколској установи, као и да се на основу добијених резултата формулишу конкретни предлози за унапређивање праксе.

Истраживање је квалитативног карактера и има дескриптивно - истраживачку и примењену природу, јер је усмерено на разумевање конкретног проблема у пракси и формулисање решења која су применљива у реалном васпитно-образовном контексту.

4. 2. Сврха истраживања

Сврха истраживања је:

- сагледавање постојећег нивоа сарадње предшколске установе са друштвеном заједницом;
- идентификовање потенцијалних ресурса локалне средине који могу допринети проширивању дечје игре;
- утврђивање препрека у успостављању партнерства;
- формулисање предлога модела континуиране сарадње вртића и заједнице.

4. 3. Предмет истраживања

Предмет истраживања односи се на испитивање улоге друштвене заједнице као ресурса у проширивању и обогаћивању дечје игре у предшколској установи, са посебним освртом на ставове и искуства васпитача.

4. 4. Задаци истраживања

У складу са постављеним циљем, задаци истраживања су:

- Испитати како васпитачи разумеју улогу деце у процесу учења и развоја;
- Сагледати постојећи ниво сарадње предшколске установе са локалном заједницом;
- Идентификовати облике сарадње који доприносе проширивању и продубљивању игре;
- Утврдити препреке у успостављању и одржавању партнерства са заједницом.
- Испитати могућности за развијање одрживог модела сарадње вртића и заједнице.

4. 5. Узорак истраживања

Узорак истраживања чинило је 20 васпитача Предшколске установе „Полетарац“ у којој је студент обавио стручну праксу. Узорак је намеран и обухватио је васпитаче различитог радног стажа и професионалног искуства.

4. 6. Методе и технике прикупљања података

Истраживање је квалитативног карактера и заснива се на дескриптивној анализи ставова и искустава испитаника. У истраживању је коришћена техника интервјуисања. Као инструмент примењен је полуструктурисани интервју са питањима отвореног типа, конструисаног за потребе овог истраживања.

4. 7. План истраживања

Истраживање је реализовано кроз следеће фазе:

- I фаза: израда инструмента (интервјуа);
- II фаза: реализација интервјуа;
- III фаза: транскрипција прикупљених података;

- IV фаза: анализа и интерпретација резултата;
- V фаза: формулисање предлога за унапређивање праксе.

4. 8. Реализација истраживања

Интервју је реализован у просторијама предшколске установе, у договореним терминима који су заказани у складу са потребама васпитача. Учешће испитаника било је добровољно, уз обезбеђивање анонимности и поверљивости података.

4. 9. Обрада и интерпретација података

Прикупљени подаци обрађени су применом квалитативне анализе садржаја. Одговори испитаника систематизовани су у тематске категорије и поткатегорије у складу са истраживачким питањима.

Интерпретација резултата заснована је на идентификацији образаца, сличности и разлика у ставовима испитаника, као и на повезивању добијених налаза са теоријским оквиром рада.

5. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

На питање: Како видите улогу дечје игре у процесу учења и развоја деце предшколског узраста? васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Игра је начин на који дете упознаје свет који га окружује и учи о њему – 13 васпитача (65%);
- Дете кроз игру унапређује све аспекте развоја: когнитивни, социо-емоционални, физички, комуникативни и стваралачки – 5 васпитача (25%);
- Игра је начин дететовог живота – 2 васпитача (10%).

Графикон бр. 1 – Улога игре у дечијем учењу и развоју по мишљењу васпитача

На основу оваквих одговора васпитача може се закључити да највећи проценат васпитача сматра да је игра начин на који дете упознаје свет који га окружује и учи о њему, чиме се и дететов развој унапређује.

На питање: На који начин проширујете или продубљујете дечију игру у вашој групи? васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Игра се продубљује различитим подстицајима (провокацијом, коришћењем нових и разноврсних средстава и материјала, богаћењем дечијих когнитивних и социјалних искустава) – 15 васпитача (75%);
- Васпитач посматра дечију игру и процењује на који начин ће је проширити како би омогућио дечје учење – 3 васпитача (15%);
- Уношењем провокације, личним учешћем – 1 васпитач (5%).

Графикон бр. 2 –Начини за проширивање и продубљивање дечје игре по мишљењу васпитача

На основу оваквих одговора може се закључити како су васпитачи мишења да се дечија игра проширује и продубљује на различите начине: провокацијом, коришћењем нових и разноврсних средстава и материјала, богаћењем дечијих когнитивних и социјалних искустава.

На питање: Да ли сте у својој пракси имали ситуације када је игра захтевала укључивање ресурса из локалне заједнице? васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Да, често уочавам у дечијој игри ситуације потребе укључивања ресурса локалне заједнице (библиотека, Дом здравља, ветеринарска станица, туристичка организација и сл.) – 17 васпитача (85%);
- Да, понекад када видим да су им игре једноличне – 2 васпитача (10%);
- Не -1 васпитач (5%).

Графикон бр. 3 – Дечија игра захтева укључивање ресурса локалне заједнице

На основу оваквих одговора може се закључити како су васпитачи мишљења да дечија игра захтева укључивање различитих ресурса локалне заједнице.

На питање: Како бисте описали тренутну сарадњу предшколске установе са друштвеном заједницом? васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Није на завидном нивоу због различитих разлога – 14 васпитача (70%);
- Лоша је – 5 васпитача (25%);
- Не знам – 1 васпитач (5%).

Графикон бр. 4 – Сарадња предшколске установе са локалном заједницом према мишљењу васпитача

На основу оваквих одговора може се закључити како су васпитачи мишљења да сарадња предшколске установе и локалне заједнице није на завидном нивоу због различитих разлога.

На питање: На који начин сте до сада сарађивали са локалном заједницом? васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Сарадња са локалном заједницом се одвијала на различите начине: кроз посете деце местима у локалној заједници, гостовањем представника локалне заједнице у вртићу, разменом мишљења и идеја у вези пројектног учења између васпитача и представника локалне заједнице, итд. – 13 васпитача (65%);
- Коришћењем места у локалној заједници за игру и учење деце – 6 васпитача (30%);
- Нисам до сада сарађивала са локалном заједницом, а волела бих – 1 васпитач (5%)

Графикон бр. 5 – Оствареност сарадње васпитача са локалном заједницом

На основу оваквих одговора може се закључити да се сарадња између васпитача и локалне заједнице одвија на различите начине: кроз посете деце местима у локалној заједници, гостовањем представника локалне заједнице у вртићу, разменом мишљења и идеја у вези пројектног учења између васпитача и представника локалне заједнице, итд.

На питање: На који начин укључивање локалне заједнице може допринети проширивању и обогаћивању дечје игре? васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Богаћењем дечијих социјалних искустава и нуђењем различитих ситуација за учење – 9 васпитача (45%);
- Све што доживе деца „проиграју“ – 8 васпитача (40%);
- Више искустава - разноврсне игре – 3 васпитача (15%).

Графикон бр. 6 – Укључивање локалне заједнице у пројектно учење у вртићу

На основу оваквих одговора може се закључити како су васпитачи мишења да је укључивање локалне заједнице у пројектно учење деце у вртићу важно јер деца на тај начин проширују своја социјална искуства, добијају нове ситуације за учење и све што доживе деца касније „проиграју“.

На питање: Које препреке уочавате у успостављању и одржавању сарадње са заједницом? васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Предшколски програм је недовољно видљив, а самим тим и није схваћен на прави начин од стране представника локалне заједнице, отежани услови одласка/превоза деце до места у локалној заједници – 9 васпитача (45%);
- Сложена процедура прибављања родитељских сагласности за реализацију активности ван предшколске установе – 9 васпитача (45%);
- Појачана осетљивост родитеља на питања безбедности деце приликом боравка ван установе – 2 васпитача (10%).

Графикон бр. 7 – Препреке у успостављању и одржавању сарадње са локалном заједницом

На основу оваквих одговора може се закључити да су препреке у успостављању и одржавању сарадње са локалном заједницом према мишљењу васпитача у недовољној видљивости предшколског програма, отежаним условима превоза деце до места у локалној средини и у сложеној процедури прибављања родитељских сагласности за реализацију активности ван предшколске установе.

На питање: Шта би вам као васпитачу било потребно да бисте чешће укључивали ресурсе заједнице у рад са децом? Васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Квалитетнија сарадња са локалном заједницом у смислу упућености у предшколски програм, а са друге стране флексибилнијим процедурама за учење деце ван предшколске установе – 10 васпитача (50%);
- Боља организација одлазака деце ван предшколске установе – 8 васпитача (40%);
- Отвореност васпитача за сарадњу са локалном средином – 2 васпитача (10%).

Графикон бр. 8 – Услови за чешће укључивање ресурса локалне заједнице у рад са децом

На основу оваквих одговора може се закључити како је квалитетнија сарадња са локалном заједницом услов за чешће укључивање ресурса локалне заједнице у рад са децом.

На питање: Како видите улогу родитеља као партнера у проширивању дечје игре? васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Родитељи су неизоставни партнери у васпитно-образовном раду и без њих није могуће реализовати предшколски програм – 16 васпитача (80%);
- Учешће родитеља у непосредном раду вртића је одлична мотивација за децу, а самим тим утиче и на богаћење дечје игре – 3 васпитача (15%);
- Родитеље би требало позивати на чешће боравке у вртићу – 1 васпитач (5%).

Графикон бр. 9 – Улога родитеља као партнера у проширивању дечије игре

На основу оваквих одговора могуће је закључити како су према мишљењу васпитача родитељи неизоставни партнери у васпитно-образовном раду и без њих није могуће реализовати предшколски програм.

На питање: Како замишљате модел континуиране сарадње вртића и заједнице који би подржавао аутентично и интегрисано учење кроз игру? васпитачи су на следећи начин одговарали:

- Већа медијска видљивост вртића и отвореност предшколске установе за сарадњу са локалном заједницом – 9 васпитача (45%);
- Повећавање мотивације родитеља и представника локалне заједнице за сарадњу са вртићем – 7 васпитача (35%);
- Отвореност васпитача за боравак и улење деце ван предшколске установе – 4 васпитача (20%).

Графикон бр. 10– Предлози васпитача за континуирану сарадњу вртића и локалне заједнице

На основу оваквих одговора може се закључити како се континуирана сарадња вртића и локалне заједнице која би подржавала аутентично и интегрисано учење кроз игру може остварити путем веће медијске видљивости вртића, отворености предшколске установе за сарадњу са локалном заједницом и повећавањем мотивације родитеља и представника локалне заједнице за сарадњу са вртићем.

Анализа одговора васпитача указује на висок степен сагласности у разумевању игре као кључног механизма децјег учења и развоја. Васпитачи препознају игру као природан начин на који дете истражује, упознаје и тумачи свет који га окружује. Овакви ставови усклађени су са савременим педагошким концепцијама које дете посматрају као активно, компетентно и радознано биће, а игру као централни контекст учења у раном детињству.

Испитани васпитачи указују да се децја игра може продубљивати и проширивати кроз различите педагошке стратегије: провокацијом, увођењем нових и разноврсних материјала, као и богаћењем децјих когнитивних и социјалних искустава. Овакви налази указују на професионалну свест васпитача о сопственој улози у креирању подстицајног окружења за учење, где васпитач није пасивни посматрач, већ активни партнер и креатор

услова за продубљено истраживање. Посебно значајан налаз односи се на став да дечја игра захтева укључивање различитих ресурса локалне заједнице.

Васпитачи препознају да аутентична искуства, непосредан контакт са институцијама и људима из окружења, као и реалне животне ситуације, обогаћују пројектно учење и подстичу децу да стечена искуства касније „проиграју“, интегришу и осмишљавају у оквиру сопствене активности. Међутим, иако се препознаје значај сарадње са локалном заједницом, резултати показују да та сарадња није на задовољавајућем нивоу. Као препреке се издвајају: недовољна видљивост предшколског програма у локалној средини, отежани услови превоза деце, као и сложена процедура прибављања родитељских сагласности за активности ван установе. Посебно је значајно уочавање административних и организационих баријера које код васпитача могу изазвати осећај демотивисаности и смањити иницијативу за учесталије изласке у локалну заједницу. Истовремено, васпитачи истичу да су родитељи неизоставни партнери у васпитно-образовном процесу и да без њихове подршке није могуће реализовати програм предшколског васпитања и образовања. У том контексту, бојазан родитеља за безбедност деце приликом излазака у локалну средину може представљати додатни фактор који утиче на динамику сарадње.

Резултати указују да постоји јасна свест о значају континуиране и систематске сарадње вртића и локалне заједнице као предуслова за квалитетно, аутентично и интегрисано учење кроз игру. Васпитачи препознају да би већа медијска видљивост рада вртића, отвореност установе за сарадњу и подстицање мотивације родитеља и представника локалне заједнице могли допринети унапређењу ове сарадње.

6. ПРЕДЛОГ ПРОМЕНА У ПРАКСИ

На основу резултата истраживања уочена је потреба за даљим унапређивањем васпитно-образовне праксе кроз систематско и континуирано повезивање предшколске установе са локалном заједницом. Савремени приступи предшколском васпитању и образовању наглашавају значај учења у реалним контекстима, у којима су деца имала прилику да кроз игру, истраживање и непосредно искуство развијају разумевање друштвеног окружења.

Сарадња са локалном заједницом реализована је као континуиран процес који је омогућио деци непосредан контакт са различитим институцијама и занимањима. Таква искуства допринела су развоју социјалних компетенција, комуникацијских вештина, самопоуздања и осећаја припадности заједници.

Резултати истраживања указали су и на потребу веће институционалне подршке васпитачима у организацији активности ван предшколске установе. То се пре свега односило на поједностављивање административних процедура, бољу логистичку подршку и јаснију организацију превоза и безбедности деце. У таквим условима омогућено је квалитетније планирање и реализација активности у локалној заједници.

Јачање партнерских односа са родитељима остварено је кроз заједничко планирање и укључивање родитеља у поједине активности. Тиме је развијено међусобно поверење и олакшана реализација посета ван установе. Родитељи су у појединим ситуацијама учествовали као пратиоци, али и као представници својих занимања.

У циљу веће видљивости рада предшколске установе реализовано је документовање активности кроз фотографије, паное, изложбе и јавне догађаје. На тај начин је омогућено представљање дечјих искустава широј заједници и јачање свести о значају предшколског васпитања.

Све наведене промене допринеле су развоју отворене, сарадничке и пројектно оријентисане праксе у којој је локална заједница постала активан простор учења, игре и заједничког развоја деце и одраслих.

У циљу унапређивања праксе, предлажу се следеће конкретне мере:

1. Систематско планирање сарадње са локалном заједницом

Неопходно је увести континуирано и структурирано планирање сарадње са локалном заједницом кроз:

- израду месечног или тематског плана посета институцијама и организацијама,
- интеграцију посета у годишњи план и програм рада установе,
- повезивање посета са пројектним темама које деца истражују.

На овај начин активности ван установе постају саставни део васпитно-образовног процеса, а не повремене и спорадичне активности.

2. Успостављање и јачање партнерстава са локалним институцијама

Предлаже се формализовање сарадње кроз дугорочна партнерства са:

- домом здравља (педијатријске амбуланте, стоматолошке службе),
- библиотеком,
- полицијском и ватрогасном станицом,
- занатским радионицама и локалним предузетницима.

Сарадња са домом здравља може обухватити:

- превентивне здравствене посете,
- едукативне радионице о хигијени, исхрани и здрављу,
- демонстрације рада здравствених радника.

Сарадња са библиотеком може укључити:

- посете читаоницама,
- причаонице и радионице развоја ране писмености,
- упознавање деце са књигом као извором знања и забаве.

Сарадња са занатским и професионалним радионицама омогућава деци непосредан увид у различита занимања (пекар, столар, кројач, механичар), чиме се подстиче развој каријерне свести од раног узраста.

3. Укључивање родитеља у активности локалне заједнице

Родитељи представљају значајан ресурс и могу бити активни учесници кроз:

- тематске радионице у вртићу („Породица и занимања“),
- „отворене дане занимања“, где родитељи представљају своје професије,
- учешће као пратиоци и сарадници у реализацији посета,
- заједничке пројектне активности са децом.

Оваквим приступом јача се партнерство између породице и установе и подстиче повезивање дејих искустава из различитих средина.

4. Организација „центара у заједници“ – учење ван вртића

Предлаже се развој концепта „учења у заједници“ кроз формирање:

- отворених образовних простора у локалним институцијама,
- сталних места учења (нпр. библиотека као продужени простор вртића),
- повременог рада у реалним контекстима (пошта, пијаца, продавница).

Ови „центри у заједници“ омогућавају деци да уче кроз непосредно искуство, игру и истраживање у реалним ситуацијама.

5. Увођење јасних протокола безбедности

За реализацију активности ван установе неопходно је увођење:

- стандардизованих протокола безбедности приликом излазака деце,
- јасно дефинисаног односа број деце – број одраслих пратилаца,
- писмених сагласности родитеља,
- процене ризика за сваку локацију,
- планова реаговања у ванредним ситуацијама.

Ове мере обезбеђују сигурност деце и професионалну одговорност установе.

6. Тимско планирање васпитача и локалних актера

Предлаже се успостављање редовне сарадње кроз:

- заједничко планирање активности васпитача и представника институција,
- договор о циљевима посете и начину учешћа деце,
- евалуацију реализованих активности након посете,
- заједничко креирање едукативних садржаја.

Овај модел омогућава да се активности у заједници не свODE на посматрање, већ да постану активно, интерактивно и смислено учење.

Предложене мере доприносе развоју интегрисаног приступа у коме локална заједница постаје активан партнер у васпитно-образовном процесу. На тај начин се унапређује квалитет децјег учења, јачају социјалне компетенције и подстиче повезивање установе са реалним животним контекстима.

Реализоване активности: „Моје место у заједници“

Циљ активности био је упознавање деце са различитим занимањима, институцијама и улогама људи у локалној заједници, као и развој осећаја припадности, сарадње и социјалних компетенција. Активност је реализована кроз пројектни приступ, у коме су деца активно учествовала у истраживању и непосредним искуствима.

Деца су у оквиру пројекта посетила полицијску станицу, где су се упознала са улогом полицијских службеника у очувању безбедности у заједници. Кроз разговор и презентацију опреме стекла су основна знања о саобраћајним правилима и заштити у свакодневним ситуацијама.

Слика брр. 1 – Посета полицијској станици – деца се упознају са полицијским возилом

Слика бр. 2 – Деца упознају унутрашност полицијске станице и врсту посла полицајца

Посета ватрогасној станици омогућила је деци да виде ватрогасна возила, опрему и начин реаговања у ванредним ситуацијама. Ватрогасци су деци приближили значај брзе реакције и тимског рада у ситуацијама опасности.

Слика бр. 3 – Посета ватрогасној станици

У служби хитне помоћи деца су се упознала са радом медицинских радника и возилом хитне помоћи. Ово искуство допринело је развоју свести о значају здравља, помоћи другима и емпатије према повређеним и болесним особама.

Слика бр. 4 – Посета служби хитне помоћи

Посета фризерском салону омогућила је деци да се упознају са занимањем фризера, прибором и начином рада. Деца су посматрала процес неге косе, а у појединим

активностима су и сама учествовала, што је допринело развоју самопоуздања и бриге о себи.

Слика бр. 5 – Посета фризерском салону

У коњичком клубу деца су се упознала са коњима, начином њихове неге и улогом људи који се о њима брину. Ово искуство је допринело развоју емпатије према животињама, као и развоју одговорности и поштовања према природи.

Слика бр. 6 – Посета коњичком клубу

Посета музичкој школи омогућила је деци да се упознају са различитим музичким инструментима и основама музичког изражавања. Кроз активно учешће у музичким активностима деца су развијала осећај за ритам, слух и креативност.

Слика бр. 7 – Посета музичкој школи

У оквиру проширивања искустава из свакодневног живота, деца су посетила и вешерај који се налази у склопу вртића. Том приликом су се упознала са процесом прања, сушења и пеглања веша, као и са машинама које се користе у том процесу. Деца су имала прилику да посматрају рад запослених и да кроз разговор разумеју значај хигијене и бриге о одећи у свакодневном животу. Ова посета је допринела развоју свести о различитим занимањима, али и разумевању процеса који су део њиховог непосредног окружења.

Слика бр. 8 – Посета већерају вртића

Посебно значајан облик сарадње реализован је кроз радионице са родитељима на тему „Породица и ја“. Родитељи су активно учествовали у планирању и реализацији активности, представљали своја занимања деци, као и учествовали у заједничким креативним и едукативним радионицама у простору вртића. Ове активности су допринеле јачању партнерства између породице и предшколске установе, развоју поверења и бољем разумевању децијих интересовања и потреба. Такође, омогућиле су деци да у игри и интеракцији повезују искуства из породичног и институционалног окружења.

Слика бр.9 – Радионица са родитељима „Породица и ја“

Поред наведених институција, реализована је и посета стоматолошкој ординацији, у којој су деца имала прилику да се упознају са радом зубара и стоматолошког тима. Кроз прилагођен разговор и демонстрацију инструмената, деца су стекла основна знања о значају оралне хигијене и редовне бриге о здрављу зуба. Ова посета је допринела развоју позитивног става према здравственим прегледима и смањењу евентуалног страха од стоматолошких интервенција.

Слика бр. 10 – Посета стоматолошкој амбуланти

Након реализованих посета, деца су кроз симболичку и драмску игру реконструисала стечена искуства. У простору вртића организован је „мали град“ кроз формирање и опремање различитих просторних целина, у којима су деца преузимала различите улоге и кроз игру повезивала реална искуства са својим доживљајима.

Завршна фаза пројекта реализована је кроз „Дан заједнице“, на коме су учествовала деца, родитељи и представници локалне средине. Том приликом су представљени дечји продукти и документовани процеси учења, чиме је ојачана сарадња између предшколске установе, породице и локалне заједнице.

ЗАКЉУЧАК

На основу резултата истраживања може се закључити да васпитачи имају развијену професионалну свест о значају игре као централног облика учења и развоја деце предшколског узраста. Игра се посматра као простор у коме дете активно истражује, експериментише и конструише знање кроз социјалне интеракције са вршњацима и одраслима. Овакви ставови су у складу са савременим педагошким приступима који наглашавају активну улогу детета у процесу учења и значај стварања подстицајног окружења.

Резултати истраживања потврђују да васпитачи препознају потенцијал локалне заједнице као важног ресурса за проширивање и обogaћивање дечје игре. Укључивање локалне заједнице омогућава деци приступ аутентичним искуствима, реалним ситуацијама и различитим друштвеним улогама, што доприноси развоју социјалне компетенције, идентитета и осећаја припадности заједници. Посебно се истиче значај пројектно заснованог учења, кроз које деца могу интегрисати искуства стечена у реалном окружењу у своје игре и активности.

Међутим, истраживање је указало на одређене препреке у реализацији сарадње са локалном заједницом. Као најзначајније препреке издвајају се недовољна видљивост рада предшколске установе у локалној средини, административне процедуре, организациони проблеми, као и логистички изазови попут транспорта деце. Такође, бојазан родитеља за безбедност деце представља важан фактор који утиче на учесталост активности ван установе. Ови резултати указују на потребу јачања поверења између предшколске установе, породице и локалне заједнице.

Са аспекта унапређивања праксе, резултати истраживања указују на потребу развоја континуираних и стратешки планираних облика сарадње са локалном заједницом. Унапређење сарадње може се постићи кроз већу институционалну подршку васпитачима, поједностављивање процедура за реализацију активности ван установе, јачање партнерства

са родитељима, као и повећање друштвене и медијске видљивости рада предшколске установе. Посебан значај има развијање стабилних партнерстава са различитим институцијама и организацијама у локалној заједници.

У ширем контексту, резултати истраживања потврђују да предшколска установа представља важан друштвени и културни простор у коме се остварује заједничко живљење деце и одраслих. Квалитетна сарадња са локалном заједницом доприноси развоју демократске и етичке педагошке праксе, јачању друштвене интеграције и стварању услова за аутентично, интегрисано и смисаоно учење кроз игру. Улога васпитача у овом процесу је кључна, јер захтева континуирано професионално усавршавање, рефлексивну праксу и активно залагање за развој заједнице као простора заједничког учења и развоја.

LITERATURA

- Colić, V., & Velišek Braško, O. (2014). Drugarstvo predškolske dece. *Norma*, 19(2), 196–207.
- Goldstein, J. (2012). *Play in children's development, health and well-being*. Toy Industries of Europe.
- Kamenov, E. (1983). *Metodika vaspitno-obrazovnog rada sa predškolskom decom*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kamenov, E. (2002). *Dečja igra*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kids Matter. (2012). *Literature review: Social and emotional skills*. <http://www.kidsmatter.edu.au/sites/default/files/public/KMEC-component4-Literature-Review.pdf>
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Naklada Slap.
- Klemenović, J. (2014). How do today's children play and with which toys. *Croatian Journal of Education*, 16(Special Issue 1), 181–200.
- Kopaš-Vukašinović, E. (2006). Uloga igre u razvoju djece predškolskog i mlađeg školskog uzrasta. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 38(1), 174–189.
- Krnjaja, Ž. (2012). Igra na ranim uzrastima. In A. Baucal (Ed.), *Standardi za razvoj i učenje dece ranih uzrasta u Srbiji* (pp. 113–132). Institut za psihologiju, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu & UNICEF.
- Krnjaja, Ž. (2024). *Vrtić u zajednici: Ka odnosu uzajamne transformacije*. Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Krnjaja, Ž., & Breneselović, D. (2017). *Kaleidoskop – projektni pristup učenju*. Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.

Krnjaja, Ž., & Breneselović, D. (2022). *Vodič za razvijanje teme/projekta sa decom: Integrisani pristup učenju kroz teme/projekte u skladu sa Osnovama programa PVO „Godine uzleta“*. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Lynch, M. (2015). More play, please: The perspective of kindergarten teachers on play in the classroom. *American Journal of Play*, 7(3), 347–369.

Maraš, T. (2022). *Igra i njen kulturni kontekst u ranom djetinjstvu* (Master rad). Filozofski fakultet, Nikšić.

Marjanović, A. (1987). Dečja igra i stvaralaštvo. *Predškolsko dete*, 1–4, 85–101.

Matić, R. (1989). *Igre i aktivnosti dece*. Nova prosveta.

Medouz, S., & Kešdan, A. (2000). *Kako pomoći deci da uče*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Mendeš, B., Marić, Lj., & Goran, Lj. (2020). *Dijete u svijetu igre*. Golden marketing – Tehnička knjiga.

Mijailović, G. (2016). Igra u programima i praksi predškolskog vaspitanja. *Pedagoški zapisi*, 1–2, 1–12.

Milošević, T. (2018). Dečja igra: prilika za razvoj socio-emocionalnih veština. *Zbornik Odseka za pedagogiju*, 27, 174–195.

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. (2018). *Osnove programa PVO – Godine uzleta*.

Pešikan, A., & Antić, S. (2012). Učenje i razvoj na ranim uzrastima. In *Standardi za razvoj i učenje dece ranih uzrasta u Srbiji*.

Petrović, J. (2006). Emocionalna i socijalna kompetencija: *Karakteristike i međusobni odnosi* (Master rad). Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu.

Piaget, J. (1990). Pijažeoovo gledište. In J. Mirić (Ed.), *Kognitivni razvoj deteta*. Savez društava psihologa Srbije.

Rajić, V., & Petrović Sočo, B. (2015). Dječji doživljaj igre u predškolskoj i ranoj školskoj dobi. *Školski vjesnik*, 64(4), 603–620.

Sutton-Smith, B. (1989). *Igračke i kultura*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Sung, J. (2018). How young children and their mothers experience two different types of toys: A traditional stuffed toy versus an animated digital toy. *Child & Youth Care Forum*, 47(2), 233–257.

Vanjak, I., & Karavanić, V. (2013). Uloga odgajatelja u igri djeteta. In B. Petrović-Sočo & A. Višnjić-Jevtić (Eds.), *Play and playing in early childhood* (pp. 210–222). OMEP Hrvatska.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.

White, E. R. (2012). *The power of play: A research summary on play and learning*. Minnesota Children's Museum.

ПРИЛОГ

ИНТЕРВЈУ ЗА ВАСПИТАЧЕ О УЛОЗИ ДРУШТВЕНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У ОБОГАЋИВАЊУ ДЕЧЈЕ ИГРЕ

Подаци о испитанику

Радни стаж у предшколској установи: _____

Узрасна група са којом ради: _____

Тип средине (градска/сеоска): _____

Истраживачка питања

1. Како видите улогу дечје игре у процесу учења и развоја деце предшколског узраста?
2. На који начин проширујете или продубљујете дечију игру у вашој групи?
3. Да ли сте у својој пракси имали ситуације када је игра захтевала укључивање ресурса из локалне заједнице? Наведите пример.
4. Како бисте описали тренутну сарадњу ваше установе са друштвеном заједницом?
5. На који начин сте до сада сарађивали са локалном заједницом?
6. На који начин укључивање локалне заједнице може допринети проширивању и обogaћивању дечје игре?
7. Које препреке уочавате у успостављању и одржавању сарадње са заједницом?
8. Шта би вам као васпитачу било потребно да бисте чешће укључивали ресурсе заједнице у рад са децом?
9. Како видите улогу родитеља као партнера у проширивању дечје игре?
10. Како замишљате модел континуиране сарадње вртића и заједнице који би подржавао аутентично и интегрисано учење кроз игру?